

SKARYSZEW

Jarosław Iwaszkiewicz

Jedne miasta są znane, bo rodzili się w nich wielcy twórcy, inne - bo same trafiły do literatury. Taka sytuacja spotkała właśnie Skaryszew, który stał się miejscem akcji opowiadania Jarosława Iwaszkiewicza pt. „*Kościół w Skaryszewie*”. Dlaczego? Widać bardzo pasował do koncepcji twórcy.

O mieście

Skaryszew (dawniej Skaryszów) leży nad rzeką Kobylanką w powiecie radomskim. Pierwszy wiarygodny przekaz historyczny o Skaryszewie pochodzi z 1198 roku i dotyczy przejścia osady na własność klasztoru Bożogrobców w Miechowie. Kazimierz II Sprawiedliwy dał osadzie tzw. wolność targową w drugiej połowie XII wieku. To było pierwsze prawo typu lokacyjnego, oparte na prawie polskim, jakie uzyskał Skaryszew. Prawa miejskie otrzymał w 1264 roku.

Od 1432 roku do czasów obecnych odbywają się w Skaryszewie "wstępy", czyli jarmark konny. Przekazy mówią, że ten przywilej nadał osadzie sam Władysław Jagiełło. Miał to być dowód wdzięczności za dostarczenie koni dla walczących w Bitwie pod Grunwaldem. Jarmark był organizowany w maju, w święto Wniebowstąpienia Pańskiego. Potwierdzeniem tego przywileju był dekret króla Władysława IV, który w 1633 roku zezwolił, by targi koni były organizowane w pierwszy (wstępny – stąd nazwa) poniedziałek po Środzie Popielcowej. Ta tradycja została zachowana do dzisiaj. Drugi dzień targów, czyli wtorek, był dniem "poprawin". Jarmark ten jest jednym z najstarszych, najsłynniejszych i najpopularniejszych tego typu targów w Europie. W marcu 2011 roku, dla uczczenia tej tradycji, na rynku w Skaryszewie stanął drewniany koń-zabawka. Była to inicjatywa jednego z mieszkańców miasta, Daniela Rogali.

Jeszcze przed 1618 rokiem powstał tu ratusz, a w 1629 roku - szpital. Potem nastąpił czas pogromów. Miasto spalili Szwedzi, kolejny pożar w 1670 roku zniszczył zabudowania. Dopiero w XVIII wieku następuje ożywienie gospodarcze. W miasteczku pojawili się Żydzi, którym później zakazano osiedlania się tutaj. Prawo to przywrócono w 1862 roku. W II połowie XIX wieku powstał cmentarz żydowski, a w 1900 roku - synagoga.

Skaryszew utracił prawa miejskie w 1870 roku, ale odzyskał je w 1920. Okres międzywojenny XX wieku to znowu czas rozwoju demograficznego i gospodarczego. I znowu nie trwał on długo. II wojna światowa oznaczała duże zniszczenia, przesiedlenie tu Żydów z Przysieka, powstanie getta, które zlikwidowano w drugiej połowie sierpnia 1942 roku, przewożąc jego mieszkańców do getta w Szydłowcu, a potem do obozu w Treblince.

W literaturze i filmie

W Skaryszewie Jarosław Iwaszkiewicz umieścił akcję wspomnianego opowiadania "Kościół w Skaryszewie" (1968). Do miejscowego wikarego pewnego razu przychodzi partyzant "Ryś". Ma on wykonać wyrok śmierci na rzekomym zdrajcy i konfidencie, stalmachu Alojzie, chce jednak wcześniej przystąpić do spowiedzi. Ksiądz Konrad wątpi jednak w słuszność wyroku, dopatrując się pomyłki. Chcąc ochronić duszę

młodego partyzanta, kapłan postanawia własnoręcznie wykonać egzekucję, uważając, że grzech, który uchroni innego przed potępieniem, zostanie mu wybaczony.

Opowiadanie było nowatorskim spojrzeniem na rzeczywistość okupacji hitlerowskiej, nikt z polskich pisarzy nie podejmował dotąd podobnej problematyki. Uważano, że jest to doskonały temat na film lub sztukę teatralną. W 1969 roku powstała etiuda szkolna "Kościół w Skaryszewie" w reżyserii Władysława Wasilewskiego, a w 1981 roku Stanisław Różewicz nakręcił pełnometrażowy film pod tytułem "Ryś".

Chociaż wydarzenie jest fikcją literacką, jak przyznał sam Iwaszkiewicz, to świadomie wykorzystał w opowiadaniu scenerię miasteczka i samą nazwę.

Zabytki, atrakcje turystyczne

- **Barokowy kościół św. Jakuba** (Parafia pw. św. Jakuba Apostoła w Skaryszewie). Pierwotnie drewniany (z drugiej połowy XII wieku), obecnie murowany, ma bogate wnętrze: rzeźby i obrazy z XVII–XVIII w., stalle, kopia obrazu van Dycka „Naigrywanie”.
- **Cmentarz katolicki z kaplicą i nagrobkami z XIX wieku**, zabytkowe groby i pomniki: tzw. skaryszewski anioł, czyli nagrobek Aleksandra Mireckiego z 1881 roku oraz nagrobek Barbary z Morzów Pieniążkowej z 1782 roku.
- **Drewniany koń na rynku.**

Muzea, wystawy, galerie

Centrum Wystawienniczo-Targowe, ul. Piaseckiego 1, tel.: 48 6103149, 6103047. W każdą niedzielę jest organizowana „Skaryszewska Giełda Cudów”, gdzie każdy może coś sprzedać, kupić i wymienić. Ponadto odbywają się tu wystawy gołębi i ptaków ozdobnych, Festiwal i Targi weselne, Targi Motoryzacyjne i inne.

Imprezy cykliczne

- **Skaryszewskie Dni Kultury** (obchodzone w mieście od roku 1985) mają na celu prezentację dorobku artystycznego zespołów amatorskiego ruchu artystycznego MGOK oraz zaproszonych gości.
- **Ogólnopolski Festiwal Piosenki Religijnej** - organizowany przez Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Skaryszewie.
- **Wstępy – Skaryszewski Jarmark Koński** - impreza handlowo-folklorystyczna o kilkusetletniej tradycji. Na Wstęпах do sprzedaży wystawianych jest 1000-1500 koni, a na jarmarku pojawia się do 10 tys. osób. Jest to największy w Polsce, a być może w Europie jarmark koni pociągowych, roboczych. Jarmark odbywa się zwykle w pierwszy poniedziałek i wtorek Wielkiego Postu.

Baza sportowo-rekreacyjna

- **Stadion sportowy w Skaryszewie**, w skład którego wchodzi: dwa boiska trawiaste, pełnowymiarowe, bieżnia lekkoatletyczna szlakowa o długości 380 m i szerokości 6 m (czterotorowa), boisko do piłki siatkowej trawiaste.
- **Zespół Szkół w Skaryszewie**, w skład którego wchodzi: hala sportowa, boisko wielofunkcyjne ze sztuczną trawą, boisko do piłki koszykowej i piłki siatkowej ze sztuczną trawą.

- **Publiczna Szkoła Podstawowa w Skaryszewie**, przy której wybudowano wielofunkcyjne boisko o nawierzchni syntetycznej (wraz z wyposażeniem) dla trzech dyscyplin: piłki siatkowej, ręcznej i koszykówki.
- **Centrum Wystawienniczo-Targowe**, ul. Piaseckiego 1, tel.: 6103149, 6103047. Na terenie centrum zorganizowany został specjalny odcinek dla samochodów terenowych i motocykli crossowych, quadów oraz wydzielony teren do jazdy konnej, boisko do siatkówki plażowej, teren do gry w paintball, łucznictwo rekreacyjne, letni basen otwarty 25 x 12 m, plac zabaw dla dzieci, wielka ślizgawka.

Walory naturalne

Miasto Skaryszew położone jest nad rzeką Kobylanką, w południowej części powiatu radomskiego. Teren miasta jest bogaty w obszary zieleni, w pobliżu miasta (około 2 km) występują niewielkie kompleksy leśne. Pod względem estetycznym miasto reprezentuje znaczne wartości krajobrazowe. Skaryszew leży w obrębie Równiny Radomskiej, będącej częścią wzniesień południowo-mazowieckich. Charakterystyczne dla tych terenów, wchodzących w skład Niecki Mazowiecko-Lubelskiej, są utwory kredy, trzeciorzędu i czwartorzędu. Utwory kredy to przede wszystkim skały węglanowe, trzeciorzędowe – margle, wapienie i piaskowce, natomiast czwartorzędowe – gliny zwałowe starsze i młodsze, mułki, ility, gliny i piaski.

Na obszarze miasta Skaryszew nie zidentyfikowano obszaru Natura 2000, ani innych obszarów chronionych. Do najbliższych zlokalizowanych obszarów chronionych można zaliczyć:

- Obszar Specjalnej Ochrony Ostoja Kozienicka - ok. 12 km od Skaryszewa
- Specjalny Obszar Ochrony Puszcza Kozienicka - ok. 16 km od Skaryszewa
- Korytarz Ekologiczny „Dolina Iłżanki” - ok. 14 km od Skaryszewa.

Informacji turystyczna

- **Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Skaryszewie**, ul. Słowackiego 5, mgok01@poczta.onet.pl, mgok.skaryszew@neostrada.pl
- **Centrum Informacji Turystycznej w Radomiu**
ul. Traugutta 3, 26-600 Radom, tel.: 48 360 06 10, info@cit.radom.pl
www.informacjaturystyczna.radom.pl
- **PTTK Zarząd Oddziału Miejskiego im. ks. Jana Wiśniewskiego**,
ul. Traugutta 46/48, 26-600 Radom, tel.: 48 362 25 26, www.pttkradom.prv.pl

Gastronomia

- **Cyganeria – Restauracja**, ul. Piaseckiego 1, tel.: 48 610 31 49, 607 268 836, 601 935 767
- **Leśny Dwór – Restauracja**, ul. Słowackiego 84 ; Wincentów k. Skaryszewa, tel.: 48 385-74-88
- **Restauracja Jubilatka**, ul. Słowackiego 6, tel.: 48 610-30-99

Noclegi

- **Cyganeria – Hotel**, ul. Piaseckiego 1, tel.: 48 610 31 49, 601 935 767
- **Leśny Dwór – Hotel**, ul. Słowackiego 84 ; Wincentów k. Skaryszewa, tel.: 48 385 74 88.